

Герменевтика критичного реалізму Н.Т. Райта

Анотація: Філософська герменевтика (початок якій поклав ще Шляєрмахер) стала новою спробою осмислити сприйняття біблійного тексту читачем та той вплив, який здійснює текст на його свідомість. Основні поняття, з якими працює філософська герменевтика – це епістемологічні моделі людського сприйняття емпіричних свідчень. Ця стаття присвячена ідеям відомого богослова сучасності – Н.Т. Райта, який зробив значні досягнення в даній області, застосувавши один із філософських конструктів – критичний реалізм до досліджень Нового Завіту та вивченню його основних діячів, таких як Ісус та Павло. Його праці мають популярність серед сучасних читачів, які цікавляться богослов'ям або професійно займаються ним. Стаття має таку структуру: першою частиною є опис тих філософських напрямків, які, за словами Райта, стали передумовами до критичного реалізму. Цими напрямками є позитивізм та феноменологія. Другою частиною є виклад основних концептуальних положень досліджуваної герменевтики критичного реалізму. Третій розділ містить в собі оцінку методології та сфери застосування в житті сучасного християнина.

Ключевые слова: *Епістемологія, інтерпретація, позитивізм, феноменологія, герменевтика, світогляд*

Annotation: Philosophical hermeneutics (the beginning of which was laid by Schliermacher) was a new attempt to comprehend the biblical text by the reader and its influence on the reader's consciousness. The basic concepts underlying philosophical hermeneutics are epistemological models of human perception of the empirical evidences. This article is dedicated to the ideas of the famous theologian of the present – NT. Wright, who has made significant advances in this field by applying one of the philosophical constructs – critical realism – to the study of the New Testament and to the study of its major figures such as Jesus and Paul. His works are popular among modern readers who are interested in theology or professionally engaged in it. The article has the following structure: The first part is a description of the philosophical areas that, according to Wright, became prerequisites for critical realism. These areas are positivism and phenomenology. The second part is an outline of the basic conceptual provisions of the hermeneutics of critical realism which are exploring. The third part provides an assessment of the methodology and scope of contemporary Christian life.

Keywords: *Epistemology, interpretation, positivism, phenomenology, hermeneutic, outlook.*

Денисюк Едуард Сергійович, Львівська богословська семінарія, 3 курс (Львів, Україна).

Аннотация: Философская герменевтика (начало которой положил Шляермахер) стала новой попыткой осмыслить восприятие библейского текста читателем и влияния этого текста на его сознание. Главные понятия в философской герменевтике — это эпистемологические модели человеческого восприятия эмпирических свидетельств. Эта статья посвящена идеям известного богослова современности — Н.Т. Райта, который сделал значительные достижения в этой области, применив один из философских конструктов — критический реализм, к исследованиям Нового Завета и изучению его основных деятелей, таких как Иисус и Павел. Его труды имеют популярность у современных читателей, которые интересуются богословием или профессионально им занимаются.

Статья имеет следующую структуру: первая часть содержит в себе описание тех философских направлений, которые, по словам Райта, стали предпосылками к критическому реализму. Эти два направления: позитивизм и феноменология. В ходе описания будет обзор их основных концептуальных идей и попытка оценки этих способов восприятия реальности. Здесь, главным образом, сосредоточено внимание на деятельность Огюста Конта, Герберта Спенсера и Владимира Лесевича. А также философов феноменологического крыла — Шелера и Гуссерля. Изложение основных концептуальных положений герменевтики критического реализма содержится во второй части. В этом разделе главный акцент делается на то, чтобы раскрыть основные положения критическо-реалистической герменевтики. Следует заметить, что исследование ведётся в синтетической диалектике с подобными идеями в современной библеистике.

Так как, Райт принадлежит к богословам, так называемой, Новой перспективы на Павла, то в статье исследуются работы таких известных исследователей в данном направлении, как Эд Сандерс, Джеймс Данн, Дэвис и других. В третьем разделе изложены сильные и слабые стороны методологии и сферы применения в современной христианской жизни. Так же поданы предложения и пропозиции воплощения критическо-реалистичной герменевтики в процесс чтения библейского текста современным христианским читателем.

Ключевые слова: *Эпистемология, интерпретация, позитивизм, феноменология, герменевтика, мировоззрение.*

80 ВСТУП

◆ Н.Т. Райт — відомий бібліст і богослов сучасності. Його праці, які налічують десятки томів є доступними і актуальним як для вузького кола людей, які професійно досліджують Новий Завіт, так і для широкого кола читачів, що не мають глибоких знань в області таких біблійних дисциплін, як герменевтика, давньогрецької граматики, а також філософії та історії. Книги Н.Т. Райта багаті своїм змістом і пропонують читачеві дискурс актуальних питань Нового Завіту із зануренням в

герменевтичні моделі, історико-культурні реалії та філософські переосмислення подій періоду раннього християнства. Зокрема, одна з його найвідоміших праць – це перша книга серії «Витоки християнства та питання про Бога» – «Новий Завіт та народ Божий». Її першим розділом подана методологія досліджень, яку запровадив він сам і якої пропонує притримуватися при дослідженні Нового Завіту. Цією методологією або моделлю є так званий «критичний реалізм» – епістемологічний підхід до тлумачення біблійних текстів та подій. За його словами, дана методологія допомагає позбутися від застарілих запитань 16 століття і дає змогу дивитися на біблійні реалії очима їх сучасників, ранніх християн. Власне, критичний реалізм є герменевтичним способом реконструкції контексту I століття з метою зрозуміти основні події новозавітних подій, виразів чи образів.

Для християн всіх епох дуже актуальним є потреба правильного прочитання Біблії та її тлумачення, яке повинно переходити в контекстуалізацію її текстів: як особистісну так і спільнотну. Тому пошук герменевтичних моделей, за допомогою яких це прочитання було б максимально ясным і зрозумілим, а контекстуалізація актуальною – завжди активно фігурував у богословських мисленнях починаючи від Отців Церкви до сьогодні. Отже, завданням цієї статті буде розкрити методологію критичного реалізму як герменевтичного методу і показати його ефективність в сучасних богословських дослідженнях.

1. Філософсько-світоглядні передумови критичного реалізму

◆ Критичний реалізм, за словами Н.Т. Райта, виник як альтернативний метод до позитивістських та феноменологічних поглядів на біблійний текст та спроб його інтерпретувати. Він є результатом процесу осмислення декількох стадій філософських напрямків, які по своєму виражали ставлення до даності, яка відбувалася в тексті або в реальному часі як подія. Н.Т. Райт продовжує рух декількох традицій розуміння, переосмислюючи та удосконалюючи їх. Два основні напрямки, які фігурують як передумови критичного реалізму – це позитивістська та феноменологічна традиції сприйняття даності. Критично осмислюючи кожен з них та критикуючи їх за нездатність відтворення реального стану дійсності (особливо в царині біблійного тексту), Райт продовжує рух в сторону світоглядної думки, дотримуючись їх методології, але дещо змінюючи і формуючи це в нову концепцію герменевтичної думки – критичний реалізм. Для змістовного уявлення про концепцію даної моделі варто оглянути основні світоглядні засади даних двох філософських напрямків: позитивізму і феноменології. Кожному з цих світоглядних рухів притаманні своя інтерпретація реальності та її методи.

1.1. Основні положення позитивізму

◆ Позитивізм як спосіб сприймати речі в собі виник внаслідок переосмислень давніших надбань та смислових пошуків. Творчою основою цих пошуків була віра в наукову збагненність буття, схилення перед методами і завоюваннями науки. «Фізики, які філософствували» претендували на створення «наукової філософії». Стверджувалося, що наукова філософія повинна будуватися за подобою емпіричних наук, бо тільки шляхом вивчення природних закономірностей можна отримати об'єктивне знання про світ.^[1] Позитивісти наголошують на змістовності того, що людина може потенційно побачити і осягнути. Ця обмежена даність стала основою, на якій можна судити про речі, оцінюючи їх. До уваги беруться результати чуттєвого сприйняття світу, які можна систематизувати, компіювати, порівнювати і таким способом виводити певні висновки. Тобто, емпіричні дані про світ стали основою цієї філософської думки. Все, що нам відомо з (безпосередньої) свідомості має для нас безсумнівний авторитет існування^[2]. На основі такого усвідомлення позитивісти і створюють образ речі або те, що є її даністю. Всі даності, які є плодами свідомості переносяться в ранг беззаперечного авторитету і сприймаються як остаточне поле стану, в якому може перебувати річ. Позитивісти вважають, що вони можуть пізнавати і пізнають речі «напрямую». Таку позицію можна ще назвати «наївним реалізмом» в силу того, що багато хто рахує це позицією здорового глузду.

Людина, озброєна належним науковим набором інструментів, має прямий доступ до необробленої інформації, про яку може, спираючись на свої чуттєві відчуття, дати істинні умовиводи. Деякі області людського знання влаштовані по інакшому, і ті області, які не вкладаються у дану форму оголошуються вторинними, або другого сорту. Яскравим прикладом може служити відношення позитивістів до богослов'я та метафізики. Так як вони не підлягають осмисленню, або ж осмислення їх викликає певні складнощі в межах позитивістської моделі, то вони проголошені вірою, а не знанням (так вважав ще Платон). Так само естетика та етика втрачають своє так зване «об'єктивне» значення та стають надбанням кожного, хто має якесь певне (своє) уявлення або досвід, що стосується їх. Інакшими словами, «це мені подобається», а значить воно може бути проголошене «добрим» або «правильним» принаймні для того, хто це помислив.^[3] Райт даним описом передає обмеженість такого способу мислення. Головним його недоліком є штучне обмеження, яке полягає в тому, що лише досяжні речі вважаються авторитетними, а значить істинними або справжніми, а

^[1] Мачкарина, «Критика позитивизма как возможность переосмысления критической философии И. Канта», 279.

^[2] Ильичев, «Тема факта в философии Б. Рассела и Л. Витгенштейна», 30.

^[3] Райт, *Новый Завет и народ Божий*, 1:55.

речі, які можуть знаходитися не в області їх осяжності піддаються профанації. Основоположником позитивістських традицій мислення прийнято вважати Огюста Конта. Своїми лекціями та роздумами він поклав початок розвитку позитивістських моделей вивчення того, що феноменологи називають інтенціональністю об'єкта. В позитивістській філософії основною ознакою є закон постійного підпорядкування уяви спостереженню. Будь яке речення, яке неможливе для точного перевтілення в просте тлумачення особистого чи загального факту, не може представляти жодного реального і зрозумілого сенсу.^[4] Або інакшими словами: твердження є істинним, якщо воно узгоджується з системою прийнятих тверджень.^[5] За такою моделлю уява не може бути необмеженою – вона обмежується набором неабстрактних понять і висновків, які можна здобути лише за допомогою емпіричного дослідження чи аналізу.

Позитивізм також знайшов свій розвиток в працях англійського філософа Герберта Спенсера. Він говорить, що при тлумаченні явищ Життя, Духа чи Суспільства в термінах Матерії, Руху та Сили – це не щось інше, як перехід і звід складних символів думки до найпростіших символів, і не до чогось іншого, а до самих символів. Всі попередні роздуми на дають місця ні Матеріалізму, ні Спірітуалізму у вирішенні питання про кінцеву природу речей.^[6] Все розуміння речей, як умовно написаного тексту, який треба інтерпретувати зводиться до звичайної заміни складних символів на прості, які будуть описувати суть речей. Всі способи буття речей є включеними в мовлення, яке є наявним. Не можна подумати і покращити щось, що не є включеним, а значить не є існуючим. Мовлення вміщає в себе весь спектр даності і того, про що не можна сказати не може і існувати. Проте, мова, описуючи тільки те, що є, стає консервативною по своїй суті.

Уолтер Брюггеман, пишучи критично-нарративний коментар на книгу Буття, зауважує, що в позитивістському оточенні мова сприймається виключно як засіб опису того, що є. А коли мовлення описує суто тільки те, що є, то воно неминуче стає консервативним. Проте, людина, як суспільна особистість не може зациклитися суто на відтворенні того, що вона лише бачить, і що, на її думку, існує. Мовлення також виконує функцію відтворювати спогади, продуктувати творчі ідеї, закликає до існування те, що не існує.^[7] Позитивіст якщо не неохоче, то взагалі не вірить в те, що може відбутися таким способом, що це не можна описати мовними конструктами, відносячи це до ряду вторинних по важливості уявлень та вірувань. Тут виникає нова проблематика, яку зауважує Райт.

^[4] Конт, *Дух позитивной философии*, 73.

^[5] Назарова, «К. Г. Гемпель: логический позитивизм и понятие истины», 224.

^[6] Спенсер, *Синтетическая философия*, 55.

^[7] Брюггеман, *Бытие*, 107.

Він пише:

«Тут він (*постпросвітницький позитивізм*) прекрасно вписується в західний світогляд, що віддає пальму першості науковому знанню, технічному контролю і владі, а нематеріальні цінності і вірування людського суспільства зводить до чогось відносного і вторинного. Можна зустріти його і у наївних богословів, які стверджують, що це у інших є упередження, а ось вони, мовляв, читають саме так, як написано; або у тих, хто заявляє, що, оскільки ні у кого з нас немає прямого доступу до фактів про Ісуса, все, що нам залишається – борстися в болоті ранньохристиянських фантазій. З подібними міркуваннями нам доведеться зіткнутися ще не раз».^[81]

Читаючи Райта, який критикує позитивізм в сприйнятті біблійних даностей, тим самим надаючи йому богословського відтінку, можна переконалися в неефективності позитивізму як богословського методу, головною причиною чого є відсутність у позитивіста віри в те, що він не бачить і не відчуває і потенційно не може побачити і відчути. Аргумент підсилюється тим, що богослов'я як таке навряд чи можна віднести до наукової області, присвоївши йому статус науки, тому, що богослов'я – це перше за все потреба повірити і потенційно відчути (особливо це спостерігається в есхатологічному чи апофатичному напрямках теології), а потім вже систематизація даностей, доступних для розуміння. Тому позитивістський спосіб в богослов'ї фігурує як привнесений та штучний.

Підсумовуючи основні положення позитивізму, можна ствердити, що все, що існує – можна ввести в рамки емпіричного досвіду. В цьому і полягає позитивістська позиція, яка піддалася критиці. Натомість виникає феноменологічний спосіб сприйняття даності, про який мова буде йти в другому підпункті цього розділу. Тому, після короткого огляду позитивістських традицій можна цілком зрозуміти позицію Н.Т. Райта, який вважає позитивізм методом, який не є прийнятним у богословських дослідженнях, головним чином через його обмеженість та строгій цензурі допустимості того, що може відбутися. Іншими словами, позитивіст не зможе повірити в те, чого він не зможе досягнути чи відчути, і вважатиме таке, як неіснуюче. Богослов'я ж, в першу чергу вимагає готовності повірити в те, що можливе тільки при потенційній можливості зрозуміти.

1.2. Феноменологічні моделі світосприйняття

◆ На зміну позитивізму приходить феноменологічний спосіб сприйняття даності речей. Феноменолог також визнає те, що він дивиться на світ через призму відчуттів своїх органів чуття та сприйняття. Проте його турбують сумніви не в даності, яку від споглядає і не в отриманій інформації – потенційному носієві пізнання речей, яка потім

^[81] Райт, *Новый Завет и народ Божий*.

трансформується у свідомості, корегуючись внутрішніми епістемологічними методами як от сприйняття, світоглядна термінологія, етимологія образу речі. Процес трансформації не має свого логічного завершення, тому, що феноменолог задає собі інакше запитання: чи справді я бачу те, що бачу, адже все, в чому я можу бути впевненим, так це відчуття моїх органів чуття?^[9] Сумніви в феноменолога виникають при оцінці власних апаратів сприйняття інформації. Тобто, на відміну від позитивістського одностороннього процесу пізнання, феноменологічний метод включає в себе дію двох сторін. Разом з позитивістом феноменолог дивиться на річ і бачить її, але тут їх шляхи розходяться: позитивіст залишається задоволеним побаченим, а феноменолог іде далі, задаючи собі запитання, яке ми вже згадували вище.

Філософ, який стає феноменологом змушений міняти свою «природню» установку способу мислення на філософсько-феноменологічну, починаючи задавати собі запитання «яким саме способом можливо радикальне перетворення суб'єкта взагалі.»^[10] Феноменологія – це не система феноменологічних положень, а метод філософствування, який був затребуваний самими філософськими проблемами та який дуже відрізняється від того, як ми спостерігаємося та орієнтуємося в житті, і який ще в більшій мірі відрізняється від того, як ми працюємо і повинні працювати в більшості наук.^[11] Якщо ж говорити про феноменологічне прочитання біблійного тексту, то читач-феноменолог, перше за все, буде звертати увагу на свій спосіб прочитання тексту та розумові інструменти, за допомогою яких він приймає прочитане, та їх можливості або обмеження. Ямпольська, цитуючи Фінка, піднімає питання можливості в принципі зсередини «природньої установки» осягнути або, хоча б, спробувати пізнати трансцендентне життя.

Зрозуміти трансцендентне життя може лиш той, хто пережив його, так само як зрозуміти містичний досвід може той, хто цей досвід мав. Для того, щоб говорити про надприродне, те, що не може бути описаним конструктами і моделями, притаманними звичайному мовленню, потрібно володіти іншим, трансцендентним надлюдським мовленням. Так, як такого або поки, що немає, або воно не є в інструментарі, яким можуть володіти люди, містик чи поет звертається до метафор, богослов знічується, а філософ говорить тавтологіями.^[12] Неможливість говорити за допомогою звичайного мовлення про трансцендентну сутність речей, яка найбільше відповідає їх істинному стану, і викликає проблеми, на які феноменологія відповідає редукацією, тобто штучним переходом до трансцендентної мови, яка матиме змогу своїм описом досягти глибинної суті речей.

^[9] Райт, 1:57.

^[10] Ямпольская, *Искусство феноменологии*. 13

^[11] Атлас и Куренний, *Антология реалистической феноменологии*, 349.

^[12] Ямпольская, *Искусство феноменологии*.

Отже, феноменолог не довіряє своїм засобам відчуття і пізнання. Чи навіть, він критикує їх за обмеженість і неможливість описати чи зобразити те, що виходить за рамки демокритівської «фізики чи природи». Критики герменевтичного реалізму заперечують значення поза процесом інтерпретації: істинність інтерпретації залежить від відгуку читача. Тому герменевтична дискусія про значення ведеться паралельно такій же дискусії в метафізиці.^[13] Значення тексту виводиться з інструментів сприйняття в того, хто читає. Ці точки зору вважають, що не можна вивести незалежне трансцендентне значення, бо погляд на річ – це вже процес інтерпретації, в якому задіяні інтелектуальні інструменти, і значення виводиться незалежно від їх впливу, а значить трансцендентним воно бути не може.

Приблизив феноменологію до богословських досліджень Макс Шелер – німецький філософ. В своїх антропологічних дослідженнях він використовував феноменологію Гуссерля. Абсолютною цінністю буття особистості виступає сакральне, що і констатує буття людини. Його способи дослідження були дуже близькими до способів апофатичного богослов'я.^[14] Феноменологія має антропологічний характер, в якій тлумачиться особистість та її сутність. Сакральна, трансцендентна суть є основою для погляду на людину, вона і формує поняття феномену особистості. Феноменологічний спосіб дослідження включає фактор досвіду як один із основних епістемологічних положень. Проте, ця модель особистісно-орієнтовна, де феномен і досвід не взаємовиключаються.^[15] Н.Т. Райт візьме поняття досвіду та його вплив на світогляд і опише метод сприйняття історії, при зарахуванні певного інакшого досвіду до свого особистого.

Феноменологія пропонує філософам відмовитися від природнього описового мовлення для того, щоб передавати суті речей. Ідея полягає в тому, що кожна річ має, поряд з буквенним значенням повсякденного досвіду і споглядання фізичним інструментами сприйняття, ще й сакральну суть, трансцендентне значення, яке і є чистою суттю речі.

Про неспроможність позитивістських та оптимістично-етичних світоглядних моделей пише ще Альберт Швейцер, називаючи нездатність задовольняти вимоги критики послідовного мислення основною причиною того, що ці моделі не відбулися. Їх наївний догматизм викликав все більше і більше нарікань.^[16] Гуссерль, осмислюючи напрямки ідей свого часу і виявляючи позитивістську концепцію раціональності, не

^[13] Ванхузер, *Искусство понимания текста. Литературоведческая этика и толкование Писания*, 30.

^[14] Гусева, «Философская феноменология и феноменология религии: формирование религии», 18.

^[15] Человенко, «О когнитивных возможностях герменевтических концепций в феноменологии религий», 37.

^[16] Швейцер, *Упадок и возрождение культуры. Избранное*, 234.

робить їй ніяких уступок. Прикладом все ще лишається декартівське формулювання методичного сумніву: «нічого попередньо даного, не дозволяючи жодній традиції служити началом і жодного, хоча б величезному імені, осліпити нас, а навпаки, прагнучи знайти істинні начала у вільному дослідженні самих проблем і в вільному слідуванні вимогам, які з цього виходять» — пише він.^[17] Проте, свобода, про яку говорять позитивісти, обмежується їхнім же формулюванням реальності, в якому все, що не може існувати в мовному словнику або надбанні науки — вважається як неіснуюче.

---

*Зрозуміти трансцендентне життя може лиш той,
хто пережив його, так само як зрозуміти містичний досвід
може той, хто цей досвід мав. Для того, щоб говорити про
надприродне, те, що не може бути описаним конструктами
і моделями, притаманними звичайному мовленню, потрібно
володіти іншим, трансцендентним надлюдським мовленням.*

Також під критикою опинилися і феноменологічні моделі. Фінк критикує ідеї Гуссерля в своїй статті за неправильний порядок речей в механізмі. Ідеяція як процес, який наївно фіксує пізнання сутності називається в Гуссерля інтуїтивним пізнанням. Також це є названо розсудом сутності. Однак інтуїцію та розсуд не можна ототожнювати з чуттєвим баченням, судженням тілесними очима. Тим не менше, ідеяція — бачення, яке настільки певне, що начебто стоїть у нас перед очима. Геніальне прозріння сутності, яке спалахує як блискавка, звичайно, завжди можливе, але воно не може стати методом.^[18] Проте констатацію реального положення речей ми маємо інакше: феноменологія як орієнтація та метод дослідження стала застосовуватися в області богослов'я ще з часів Плотіна.^[19] Феноменологічні явлення несуть з собою невпевненість та релятивізм, якщо вони застосовуються до прочитанню біблійного тексту, тому, ці принципи не можуть існувати як богословський метод.

2. Основні положення критичного реалізму

◆ Проаналізувавши дві філософські течії, приходимо до визначення, що, власне, таке критичний реалізм. «Райтівський реалізм» — це такий опис процесу пізнання, який визнає реальність об'єкта, який пізнається, відмінного від того, який пізнає (звідси «реалізм»), і в той же час повністю погоджується з тим, що єдиний шлях до реальності

^[17] Уэст, *Континентальная философия. Введение*, 155.

^[18] Финк, «Проблема феноменологии Эдмунда Гуссерля», 38.

^[19] Человенко, «Трансцендентально-феноменологические основания проблематизации религиозно-философских исследований», 37.

того, який пізнають веде по спіральному шляху конструктивного діалогу або співбесіди між тим, кого пізнають і тим, хто пізнає (звідси «критичний»).[20] На відміну від позитивістів та феноменологів, які роблять один і другий крок до пізнання об'єкта лишаючи дискусію і залишаючись задоволеними цим, Райт продовжує вести діалог з об'єктом далі, ідучи далі, де отримані дослідником дані про об'єкт витримують критичну рефлексію, яка реалізується в царині діалектики з пізнавальною іншістю, і отримують життя у його світоглядній моделі. Важливим для критичного реаліста є усвідомлення відносності своїх тверджень для того, що витримувати критику. Замість того, щоб шукати підтвердження нашим судженням про зовнішню реальність, працюючи з чуттєвим сприйняттям, чи даними емпіричного досвіду, критичний реалізм (як його розуміє Райт) визнає, що емпіричні дані існують тільки в контексті історії чи світогляду, який формує основу взаємвідносин спостерігача зі світом.[21]

Критичний реалізм це противага ліберальному способу прочитання біблійного тексту, який пропонує Барт Ерман. Він вважає, що світ Біблії, наприклад, контекст Павлових послань настільки відмінний від сучасного світу, що які би зусилля не були б прикладені – знайти застосування на сьогодні просто неможливо.[22] Його герменевтика стає бездіяльною, не в змозі подолати культурний та ментальний бар'єр, який розділяє текст між часовими поняттями «тоді» і «зараз». Натомість, Райт не вважає таку проблему актуальною, пропонуючи діалектику між текстом та читачем, в результаті якої, все ж таки, можна прийти до певних позитивних висновків. Тут і виходить на перший план правильне відношення до історії, яка тлумачить сама себе і про концепцію якої буде йти мова далі. Райт пропонує дослідити свою епістемологічну властивість і сприймати світ, ведучи діалектику з ним способом критичного осмислення.

Так чи інакше, спроби зрозуміти ту чи іншу біблійну історію для виведення з неї правильного світогляду, який би мав вплинути на наш, стикаються з проблемами, які виникають на площині відносин між читачем (тобто нами) і біблійним текстом (певною записаною історією). Тут знову фігурують позитивістський та наївно-редукційний по феноменологічній моделі способи прочитання. На прикладі газетної статті, яка описує певну подію, Райт демонструє ці два способи: позитивістський – читач читає замітку і вважає, що так насправді і відбулося; феноменологічний – читач читає той же самий текст і вважає, що він читає суто про думки репортера, а не про реальність.[23] Ці два способи стали лише одними з основних способів читання біблійного тек-

[20] Райт, *Новый Завет и народ Божий*, 1:59.

[21] Райт, 1:60.

[22] Эрман, *Иисус, прерванное слово: Как на самом деле зарождалось христианство*, 324.

[23] Райт, *Новый Завет и народ Божий*, 1:79.

сту, на основі яких виникло немало інших ідей і способів. Способи прочитання зумовлювали нові школи герменевтики, найвідомішими представниками яких були Шляєрмахер, Гадамер, Рікер, Бульгман, Дерріда та інші.

2.1. Історія та світогляд – важливі конструкти методології критичного реалізму

◆ Як було згадано вище, особливий статус має історія, яка прочитується суб'єктом і прямо впливає на його світоглядну установку. Гадамер говорить, що світоглядний апарат, за допомогою якого суб'єкт сприймає навколишній світ формується сам в собі, вбираючи все, що надходить у свідомість людини і у відношенні до цього кристалізується, набуваючи чітких форм. Він відіграє вирішальну роль в процесі прочитання і сприйняття тексту, допомагаючи відкривати не тільки сенс тексту, а і його світ. Це є «наше попереднє розуміння» – сформований спосіб підходу та інтерпретації. Це розуміння вловлює висловлювання тексту, інтерпретує його. Світогляд формується впродовж всього часу існування свідомості особистості. Людина не може віддалено сприймати реальність органами чуття, не накладаючи трафарету відповідних об'єктів, сітки шаблонів та начерків.^[24]

Якщо мова іде про біблійні тексти і читача, то тексти можуть створювати те середовище, в якому вони вивчаються і піддаються інтерпретації. Методом культурної традиції вони створюють в читачеві ту ментальність, те передрозуміння, виходячи з якого ці тексти будуть прочитуватися, вивчатися, інтерпретуватися. Це може бути справжня традиція, результат довгого нашарування прозоринь, пристосувань, перетлумачень, яка відтворює початкове звучання для кожного століття заново.^[25] Дані твердження Лонергана переграють з райтівським зверненням до особистої справжньої історії як до фундаментального ментального способу сприйняття дійсності. Більш детальні кроки герменевтичної реконструкції історичних та культурних середовищ тексту буде описано в наступному пункті.

Важливою концепцією критично-реалістичного прочитання тексту є визнання інаковості читачем тих речей, про які він читає. Інакшість тексту від читача полягає в трьох основних твердженнях: перше, це усвідомлення того, що текст має свій кут зору, з якого описує подію, але в той же час: читання не є просто нейтральним спогляданням – воно рефлексує над прочитаним. Друге, це своє окреме життя тексту – в той же час, автор мав свій якийсь замисел, який ми частково можемо дізнатися. І третє: описані предмети і речі, які фігурують в історії можуть бути предметами і подіями загального світу, і в той же час – автор

^[24] Рікер, *Ідеологія та утопія*, 18.

^[25] Лонерган, *Метод в теології*, 181.

дивився на них з своєї точки зору і не обов'язковим є те, що він бачив їх неупереджено.^[26] Тому, кожна стадія читання перетворюється в діалектику з можливістю зрозуміти або не зрозуміти. На кожній стадії є потреба робити критичне осмислення прийнятого і співвідносити його з своєю реальністю, визнаючи це відмінним від себе.

Однією з головних концепцій розуміння в критичному реалізмі є розуміння історії та себе в контексті історії. Новий Завіт – це документ, який наряду з літературним, носить ще і сакральний характер; тому тлумачення такого типу текстів не обмежується лише процесом інтерпретації з класичним набором методів та інструментів, який можна застосувати до будь-якого тексту, наприклад, уривку з класичної літератури. Тлумачення Нового Завіту – це тлумачення тексту з перспективи відносин Бога та людини і впливу слова на людський світогляд божественним способом. Пізнання виникає там, де людина виявляє явище, яке відповідає тій історії (чи, скоріше, історіям), з якою вона звикла асоціювати себе.^[27] Мало того, людина пізнає себе тільки в контексті історії.^[28] Н.Т. Райт вводить такий спосіб моделювання пізнання реальності як історія, на відміну від посилання лише на емпіричні дані. Він вважає, істинною основою, на якій можна верифікувати певну гіпотезу, скоріше сукупність досвідів, пережитих історично, аніж спостереження випадкових подій чи феноменів. Він пише:

«Світогляд – цей фільтр, крізь який ми, люди, сприймаємо реальність, – усвідомлюється у вигляді переконань і цілей, що функціонують як вираження наших світоглядів, в принципі доступні обговоренню і критиці. Тому історії, що характеризують саме наше світогляд, знаходяться на мапі людського пізнання на більш фундаментальному рівні, ніж відкрите формулювання переконань і вірувань, в тому числі і богословських.»^[29]

Цей фільтр є набутий індивідумом на підставі спостереження^[30] та репрезентацією навколишнього. Відносно до світогляду і формується модель історієсприйняття. Хабермас описуючи положення інтерпретатора, зауважує, що сам інтерпретатор відмовляється від позиції спостерігача, так як він сам, хай навіть візуально, опиняється в центрі обговорення сенсу і значимості виразів. Приймаючи участь в комунікативних діях, він, в принципі, набуває того ж самого статусу, що і учасники цих дій, вислови яких він хоче зрозуміти.^[31] Історія, пережита особистістю і усвідомлена нею, дозволяє розвивати певне твердження про щось, більш ефективно та більш близько до свідомості самої людини, аніж

^[26] Райт, *Новый Завет и народ Божий*, 1:95.

^[27] Райт, 1:61.

^[28] Тисельтон, *Герменевтика*, 178.

^[29] Райт, *Новый Завет и народ Божий*, 1:63.

^[30] Богачов, *Філософська герменевтика. Навчальний посібник*, 145.

^[31] Хабермас, *Моральное сознание и коммуникативное действие*, 43.

прийнятті нею зовнішні відомості чи інформацію про річ. Так як фізичне життя людини детерміноване законами природи, кліматом, географією, економічними умовами^[32], так внутрішньо-світоглядне життя свідомості особистості в певній мірі детерміноване формуючими цінностями, які впливають на світогляд та спосіб сприйняття історії як дійсності.

Отже, критичний реалізм розглядає історію як спосіб осмислити послання біблійного тексту. Інтерпретація проводиться з огляду на пережиті історії, які складають досвід на основі якого відбувається процес сприйняття або тлумачення. Також варто зауважити, що термін історія в Райта вживається не космологічно, характеризуючи процес буття всього, а скоріше екзистенційно, як та частина і та складова, яка формує досвід. Розуміння історії, яка лягла в основу написаного, є фундаментальною потребою при тлумаченні того, що написано. Враховуючи світоглядний нейтралітет державної влади, яка гарантує рівні етичні свободи для кожного, ліберальна політична культура може навіть очікувати того, щоб релевантні вклади в суспільні дискусії з релігійної на публічно доступну мову.^[33] Тому, перед християнами сучасності постає завдання мати змогу доступною мовою представити свої вірування та розповісти про догматичні принципи, яких вони дотримуються для секулярно налаштованих людей. Вміння провадити правильну герменевтику – дуже корисна річ при контекстуалізації Писання та проголошення його актуальності.

2.2. Нова герменевтика, або Новий погляд на Павла

◆ Говорячи про критичний реалізм в контексті праць Н.Т. Райта, можна спостерігати його як основну методологію досліджень, які він провадить. Також варто пам'ятати про нову школу герменевтики, до якої належав Райт – «Новий погляд на Павла». Ця богословська течія виникла у відповідь на потребу створити нову перспективу методології досліджень апостола Павла, його діяльності та богослов'я. На думку дослідників, які належать до даної течії, впродовж довгих часів богослов'я Павла піддавалося викривленню та спекуляції для підтвердження певних власних переконань інтерпретаторів.^[34]

Нова перспектива Павла – погляд, який сформувався як одна з відповідей на герменевтичні проблеми, які виникають при реконструкції життя апостола Пала та його богослов'я. Найхарактерніша риса цієї, так званої, нової герменевтики – це заклик розглядати апостола Павла нерозривно з юдейським контекстом, і сприйняття єврейського «бекграунду» як основного і правильного контексту його богослов'я.

^[32] Бульгман, *История и эсхатология*, 14.

^[33] Хабермас, *Моральное сознание и коммуникативное действие*, 43.

^[34] Kim, *Paul and the new perspective*, 2.

Це була відповідь на тенденції розглядати Павла з перспективи елліністичного впливу. Нова герменевтика, основними діячами якої є Джеймс Данн, Бревард Чайлдс, Ед Сандерс та багато інших видатних богословів, заперечує підхід до творчості Павла, згідно якого він виступає як еллінізований мислитель. Зокрема багато хто вважає початком цього нового мислення з виходу у світ праць Сандерса. Його роботи заслуговують особливої уваги.^[35]

На думку тих, хто притримується цього погляду, Павло не виходив з рамок юдаїзму і мислив образами з цього напрямку лише надаючи їм нових звучань та відтінків. Один з таких випадків зауважує Дж. Данн. В Рим. 3:29-30 Павло задає досить провокативні запитання, які не дуже подобалися юдеям. Він говорить, що Бог євреїв, також є Богом і язичників. Павло проводить чіткий розподіл між єврейським партикуляризмом та християнським універсалізмом. Використовуючи ідейну напругу між цими двома сторонами, він апелює до явища віри – того феномену, який може поєднати і євреїв і язичників шляхом їхнього виправдання саме вірою.^[36] В таких і подібних випадках спостерігається Павлова дипломатія як того, хто належить та ідентифікує себе є юдеями, але також включає язичників до можливості спасіння. Його аргументом стало спасіння по вірі, яке можуть отримати всі, хто повірить в Ісуса.

В богослов'ї Павла проглядається загальна структура, яка складається з історій Старого Завіту, де зображуються відносини Бога та Ізраїлю та істинне значення яких він намагається донести до читачів.^[37] Основою богослов'я були конструкти зі історії євреїв, а значить добре зрозумілі для його як юдейського так і язичницького оточення. Варто зауважити приналежність Павла до юдейських традицій, які він не покидав, а лише переосмислював в новому світлі вчення Ісуса. Він апелював до розп'ятого Ісуса не для того, щоб принизити значення Закону, а, в першу чергу, для того, щоб створити новий формат проповіді для язичників.^[38] Апостол язичників використовує єврейський спектр образів та значень для того, щоб слідувати богослов'ю Ісуса – проповідувати спасіння всім, незалежно до етнічної приналежності. Вчення самого Ісуса також виходило з юдаїзму: його проповідь не була спрямована проти єврейського легалізму, маючи зміст не щось інше, а справжню старозавітно-єврейську віру в Бога, радикалізовану в напрямку проповіді великих пророків.^[39] Його діяльність була спрямована не на порушення Закону, а на його виконання (Мт. 5:17; Лк. 24:44 та

^[35] Його найвизначніші роботи, з якими варто ознайомитися: Sanders E. P. *Jesus and Judaism*, Sanders E. P. *Paul, law and the Jewish people*, Sanders E. P. *The Historical Figure of Jesus*, Sanders E. P. *Jewish Law from Jesus to The Mishnah*, Sanders E. P. *Judaism: Practice & Belief 63 DCE – 66 BCE*.

^[36] Dunn, *The Theology of Paul the Apostle*, 44.

^[37] Heilig и др., *God and the faithfulness of Paul*, 182.

^[38] Kim, *Paul and the new perspective*, 2.

ін.). Райт пише, що його дослідження діяльності Ісуса також тісно пов'язане з дослідженнями єврейських та раввіністичних мислень.^[40] Ісус та Павло перше за все, виступають як ті, хто не допускають ідейного розподілу між юдейством та християнством. Їхнє богослов'я покликає не переосмислити юдейські стандарти і надати йому відтінків нового завіту Бога Ізраїлю з своїм народом.

Нова перспектива Павла – погляд, так званої, нової герменевтики – це заклик розглядати апостола Павла нерозривно з юдейським контекстом і сприйняття єврейського «бекграунду» як основного і правильного контексту його богослов'я. На думку тих, хто притримується цього погляду, Павло не виходив з рамок юдейських традицій, які він не покидав, а лише переосмислював в новому світлі вчення Ісуса.

Герменевтику Н.Т. Райта варто сприймати в перспективі даного нового погляду на новозавітні реалії. Його праці є пошуком того, що було віруванням перших християн. В одній із книг він переконує читачів, історична реконструкція віри перших християн вказує на віру в Бога ізраїльських патріархів та пророків, який тепер виконує свої обіцянки в Ісусі Христі, які давав раніше.^[41] Райт вважає, що Павла варто розглядати також лише як юдея. Він посилається на Швейцера, який говорить, що тв, хто закликає тлумачити Павла в елліністичних категоріях не заслуговують уваги та авторитету.^[42] Розвиток герменевтики ХХ ст. дав поштовх до посиленої уваги до юдейського контексту як справжнього контексту Павла та Ісуса, в якому і варто розглядати їх богослов'я. Отже, Райт з його методологією належить до школи Нового погляду на Павла, де наголос робиться на юдейський фон діяльності та богослов'я Ісуса та Павла.

3. Оцінка методології критичного реалізму та сфери його застосування

◆ Варто розглянути критичний реалізм з перспективи оцінки та його життєдіяльності в біблістиці. Існує багато відношень до даного методу: хтось вважає його не повністю прийнятним, а хтось навпаки – першим об'єктивним підходом до біблійного світу з перспективною хорошою екзегези. Отож, розглянемо декілька таких думок.

^[39] Bultmann, *Theology of the New Testament*, 34.

^[40] Райт, *Ісус и победа Бога*, хві.

^[41] Райт, *Воскресение Сына Божьего*, 14.

^[42] Райт, *Что на самом деле сказал апостол Павел – Был ли Павел из Тарса основателем христианства?*, 6.

3.1. Сильні та слабкі сторони критично-реалістичної герменевтики

◆ Аналізуючи даний метод Н. Т. Райта, Феско зауважує, що в ньому мало уваги звернено на ноетичні наслідки гріха, які виявляють потужний вплив на богословську епістемологію людини. Феско вважає, що Райт недооцінює вплив Святого Духа на свідомість того, хто читає біблійний текст. Так як Райт не згадує про необхідність просвітлення Святим Духом, то його метод мало чим відрізняється від раціоналізму Рене Декарта. В завершенні своєї думки він пише: «Отож, нездатність Райта визнати роботу Святого Духа на рівні богословської епістемології, роботу Духа у відношенні «*ordo salutis*» та на рівні історії викуплення, а саме роботу Святого Духа як Посередника об'явлення в есхатологічну епоху, виявляє безпосередній вплив на сукупність його богословської думки.»^[43] На його думку, Райт занадто покладається на інтелектуально-критичні можливості людської свідомості, вважаючи, що це єдиний шлях реконструювати біблійні реалії і мотиви. Те, що свідомість людини зіпсована вчинком гріха і несе цей негативний опечаток на все, що нею сприймається, Н.Т. Райт не звертає належної уваги. На думку Феско, можливість просвітлення Святим Духом свідомості читача має бути основною передумовою будь-якого підходу до Писання. Отже, реалізм Райта занадто багато покладається на можливості і перспективи розумового мислення при прочитанні Нового Завіту та спроба зрозуміти його богословські ідеології.

В методології Н.Т. Райта багато уваги віддається вивченню класичного юдаїзму I ст. н.е. — як запоруці правильного розуміння євангелій і, зокрема, вчення Ісуса та апостола Павла (так вважає Райт). Проте, юдаїстична традиція давньої Палестини являла собою складний спектр поділень по різних приналежностях: локації, сітогляду, фігуруванню в цьому світогляді Закону і тд. Багато авторитетних новозавітників пишуть про існування й інших концепцій юдаїзму: елліністичного та юдаїзму в діаспорі, які відрізнялися від класичного палестинського.^[44] Різноманіття юдаїзму, зокрема, вплив елліністичної думки на Ісуса та Павла (як певний культурний аспект), в певній мірі визначає напрямки їх світоглядних парадигм. Також, Райт досить багато уваги приділяє основним релігійно-політичним течіям юдаїзму часів Христа, таких як фарисеї, садукееві та есеї, але не варто забувати, що ці партії — осередки: багато євреїв, (яскравий приклад - сам Ісус), не належали до жодної з партій.^[45] В біблістиці існують і сумніви щодо статусу Ісуса як рабі.^[46] Отож, релігійний світ часів Ісуса був занадто багатогранний, щоб обмежуватися вивченням лише класичного юдаїзму. Для

^[43] Феско, «Богословские предпосылки Н.Т. Райта», 8.

^[44] Davies, *Paul and rabbinic Judaism*, vii.

^[45] Sanders, *The historical figure of Jesus*, 48.

^[46] Sanders, *Jewish law from Jesus to the Mishnah*, 3.

грунтовної екзегези варто дивитися на весь спектр внутрішньоюдейських відносин і розуміти зв'язки між ними. Сприйняття юдаїзму як багатогранного спектру включає в себе і розуміння важливих діалектичних процесів, які впливали на єврейське суспільство і безпосередньо формували релігійно-соціальну думку євреїв. Розуміння Ісуса та Павла (основних постатей Нового Завіту) як представників юдейського контексту з можливими зовнішніми впливами (наприклад еллінізація: багато вчених спеціалістів Нового Завіту знаходять в висловах і методах Ісуса і Павла вплив тогочасних елліністичних конструктив^[47]) підсилює важливість дивитися на юдаїзм саме з цієї перспективи.

Проте, даний метод безумовно має набагато більше сильних сторін. Один з найпотужніших кроків, які зробив Н. Т. Райт – це філософське осмислення герменевтичних питань, які виникають при читанні Нового Завіту. Він застосовує концепцію критичного реалізму, який виник в 20-30-их роках ХХ століття і був одним із базових положень тогочасної філософії до читання критичного реалізму.^[48] Райт, по суті, переносить методологію з філософського поля в область богослов'я.^[49] Важливість філософського осмислення богословських понять важко переоцінити. Метод критичного реалізму акцентує увагу на таких основоположних факторах пізнання як епістемологія і світогляд. Високої оцінки заслуговує звернення до світоглядних передумов субк'та як до основних чинників, які формують світоглядну думку. Варто зауважити, що мало хто з богословів береться досліджувати дані області пізнання. Спроба зрозуміти саму методологію мислення та застосувати її до вивчення біблійного тексту – досить похвальний та важливий герменевтичний крок.

Даний підхід до біблійного тексту включає в себе усвідомлення його (тексту) інакшості від себе і свого свіогляду. Райт робить дуже слушне зауваження: біблійний світ – це світ, від якого нас відділяє прірва часу, тому це створює труднощі в його сприйнятті. Радикальну відмінність свого світу від світу 2000 років тому усвідомлювати фундаментально важливо. Не варто накладати світоглядні конструкти сучасності на текст, намагаючись контекстуалізувати його для сьогодення. Таким способом, дослідник не отримує належного екзегетичного висновку, лише зробить айзегетичне судження. Для авторитеної екзегези варто спробувати відмовитися від запитань 21 ст. (на скільки це можливо) і задати ймовірні запитання, які могли б виникати в людей того періоду, сучасного тексту. Лише зрозумівши первинну ситуацію можна створити хороший гомілетичний висновок. Критичний реалізм апелює до правильного розуміння першопочаткової ситуації тексту з метою зрозуміти його істинне значення. Цей метод закликає зрозуміти історич-

^[47] Див. напр. Эрман, *А был ли Иисус? Неожиданная историческая правда.*

^[48] Гончарова, «Критический реализм и современная философия науки», 90.

^[49] Stewart, *The quest of the hermeneutical Jesus*, 79.

ного Ісуса в його контекстуальному оточенні, тому, що в своїй методології показує перехід від історичної події до історичного значення.^[50] Для правильної герменевтики біблійного тексту розуміння контекстуальних особливостей є основоположним і рівень залежності від цих особливостей визначає успіх екзегези.

Отже, критичний реалізм — метод герменевтики текстів Нового Завіту, який є пошуком значення тексту чи події в його історичному та культурному контекстах. Саме звернення до контексту раннього християнства Н.Т. Райт вважає фундаментально важливим в процесі інтерпретації текстів Нового Завіту. Він закликає екзегета усвідомити, що між ним і його світоглядом та текстом і його світом — величезна культурна, ментальна та ідейна прірва. Лише приймаючи іншість біблійного тексту, і вступаючи з нею в дискусію, можна наблизити текст до свого світогляду і спробувати зрозуміти його. Користуючись інтелектуально-критичним апаратом можна задавати правильні запитання до біблійного тексту для того, щоб отримувати важливі та змістовні відповіді.

3.2. Цінність методології для сучасного християнського читача

◆ Кожна богословська ідея чи методологія повинна ставити перед собою правильні завдання, які виходять з потреб аудиторії, на яку вона розрахована. Безсумнівно, серед основних і правильних завдань є бажання розкрити певні істини з Писання, зробивши їх більш зрозумілими для читача. Герменевтичні методології ставлять перед собою завдання визначити істинне значення тексту та спробувати зрозуміти як воно впливає чи повинно впливати на читача. Іншими словами, будь-яке богослов'я має відкривати аудиторії нові погляди на Бога, Його волю, Писання та його ідеї. Основною метою ці погляди повинні мати збудування особистісної віри та духовний розвиток християн.

Підсумовуючи все, що було написано в статті, спробуємо застосувати методологію критичного реалізму та показати його актуальність для сучасного християнства.

Критично-реалістичний спосіб вивчення Біблії також включає в себе вивчення всього спектру важливих для розуміння богослов'я речей: Новий Завіт та його соціокультурне оточення, історичні та політичні особливості давнього палестинського контексту, вивчення юдаїзму I ст. н.е., що є дуже корисними знаннями для досліджень висловів Ісуса та писань Павла. Як уже було зазначено, розуміння біблійних текстів правильно, у великій мірі завдячує вивченню культурних особливостей контексту перших авторів та перших слухачів. Наприклад, знання

^[50] Stewart, «N. T. Wrights Hermeneutic: An Exploration», 167.

побутових особливостей життя древньої Палестини допомагає зрозуміти багато тверджень з нагорної проповіді Ісуса Христа.

Також, критичний підхід зумовлює такий спосіб прийняття, в якому все, що сприймається, проходить через критичну рефлексію. Разом з тим, відсіюється те, для чого немає ґрунтовних аргументів, або аргументи чого не витримують критики. Критична герменевтика Райта закликає до задіяння здорового глузду при дослідженні тексту Нового Завіту та зважування того, що дізнається читач. Це хороший спосіб серед всього спектру плюралістичних настроїв (а в області досліджень Нового Завіту їх особливо багато) розпізнавати те, що є справді ймовірним та важливим. Наприклад, існує багато концепцій життя, смерті та воскресіння Христа, які не були відкинені та втратили науковий інтерес як недостовірні, саме через порівняння з тими даними, які паралельно були досліджені тими богословами та біблістами, які притримувалися здорового критичного погляду на речі. До прикладу, такі способи реконструкції життя Ісуса як теорія непритомності, Ісус як мандруючий пророка, десакралізація Його діяльності не є ефективними в сьогоdnішньому науковому дискурсі через те, що в свій час не витримали критики.

Філософська герменевтика як спроба мовою філософії та інтерпретації пояснити відносини між читачем та Писанням як текстом є корисним способом християн розказати про свої переконання та авторитет Писання у їх житті людям, які їх оточують. Для сучасного суспільства потрібна мова науковості та аргументів. Тому проповідь Євангелія повинна мати потужні основи, які можуть стати авторитетними та такими, на які варто звернути увагу навіть для людини секулярної доби. Виходячи з того, що основним завдання християнина є проповідь Євангелія, приходить усвідомлення того, що це Євангеліє повинно мати під собою твердість знання та орієнтування в Писанні та його оточення.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Атлас, Дмитрий, и Виталий Куренний. *Антология реалистической феноменологии*. Институт философии, Теологии и Истории св. Фомы. Москва, 2006.
- Богаčov, Андрій. *Філософська герменевтика. Навчальний посібник*. Видавництво «Курс». Київ, 2006.
- Брюггеман, Уолтер. *Бытие*. Коллоквиум. Толкование. Черкассы, 2013.
- Бульман, Рудольф. *История и эсхатология*. Канон. Москва, 2012.
- Ванхузер, Кевин. *Искусство понимания текста. Литературоведческая этика и толкование Писания*. Коллоквиум. Черкассы, 2007.
- Гончарова, Н.А. «Критический реализм и современная философия науки». *Философия, социология и культурология*, 11 2009 г., 89–92.
- Гусева, О. Ю. «Философская феноменология и феноменология религии: формирование религии». *Известия Саратовского университета*, Философия. Психология. Педагогика, 8, вып. 1 (2008 г.).
- Ильичев, А. А. «Тема факта в философии Б. Рассела и Л. Витгенштейна». *Известия Саратовского университета*, Философия. Психология. Педагогика, 11, вып. 2 (2011 г.): 28–32.
- Ковшов, Михаил. «Новые взгляды на Павла: критический анализ современных западных подходов к исследованию по-

- сланий апостола язычников». *Кафедра библеистики Московской духовной академии РПЦ*, б. д. <https://www.bible-mda.ru/ap-pavel-k-izuzheniyu/novye-vzglyady-na-pavla-kriticheskij-analiz-sovremennyh-zaradnykh-podxodov-k-issledovaniyu-poslanij-apostola-yazychnikov/>.
- Конт, Огюст. *Дух позитивной философии*. Феникс. Ростов-на-Дону, 2003.
- Лонерган, Бернард. *Метод в теологии*. Институт философии, Теологии и Истории св. Фомы. Москва, 2010.
- Мачкарина, О. Д. «Критика позитивизма как возможность переосмысления критической философии И. Канта». *Вестник МГТУ* 13, вып. 2 (2010 г.): 278–85.
- Назарова, О. А. «К. Г. Гемпель: логический позитивизм и понятие истины». *Архив, Эпистемология & Философия*, 11, вып. 3 (б. д.): 223–25.
- Райт, Н. Т. *Воскресение Сына Божьего*. Библейско-Богословский институт св. апостола Андрея. Современная библеистика. Москва, 2011.
- . *Иисус и победа Бога*. Библейско-Богословский институт св. апостола Андрея. Современная библеистика. Москва, 2004.
- . *Новый Завет и народ Божий*. Колловкум. Т. 1. Черкассы, 2013.
- . *Что на самом деле сказал апостол Павел - Был ли Павел из Тарса основателем христианства?* Библейско-Богословский институт св. апостола Андрея. Современная библеистика. Москва, 2010.
- Рікер, Поль. *Ідеологія та утопія*. ДУХ І ЛІТЕРА. Київ, 2005.
- Спенсер, Гербет. *Синтетическая философия*. Ника-Центр. Київ, 1997.
- Тисельтон, Энтони. *Герменевтика*. Черкассы: Колловкум, 2011.
- Уэст, Дэвид. *Континентальная философия. Введение*. Издательский дом «Дело», 2015.
- Феско, Д. «Богословские предпосылки Н.Т. Райта», *Themelios*, вып. 31 (2003 г.): 2.
- Финк, Ойген. «Проблема феноменологии Эдмунда Гуссерля» 26, вып. 1 (2016 г.): 5–46.
- Хабермас, Юрген. *Моральное сознание и коммуникативное действие*. Переведено Д.В. Скляднева. Наука. Санкт-Петербург, 2001.
- Человенко, Т. Г. «О когнитивных возможностях герменевтических концепций в феноменологии религий». *Научные ведомости*, Философия. Социология. Право, 14 (85), вып. 13 (2010 г.): 36–45.
- . «Трансцендентально-феноменологические основания проблематизации религиозных исследований». *Вестник РУДН*, Философия, вып. 2 (2009 г.).
- Швейцер, Альберт. *Упадок и возрождение культуры*. Избранное. Прометей. Москва, 1993.
- Эрман, Барт. *А был ли Иисус? Неожиданная историческая правда*. Эскмо. Москва, 2012.
- . *Иисус, прерванное слово: Как на самом деле зарождалось христианство*. Эскмо. Москва, 2010.
- Ямпольская, Анна. *Искусство феноменологии*. РИПОЛ-Классик. Москва, 2018.
- Bultmann, Rudolf. *Theology of the New Testament*. Waco, Tex: Baylor University Press, 2007.
- Davies, W. D. *Paul and rabbinic Judaism: some rabbinic elements in Pauline theology*. 4th ed. Philadelphia, Pa: Fortress Press, 1980.
- Dunn, James D. G. *The Theology of Paul the Apostle*. Paperback ed., [Nachdr.]. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 2008.
- Heilig, Christoph, J. Thomas Hewitt, Michael F. Bird, и N. T. Wright, ред. *God and the faithfulness of Paul: a critical examination of the Pauline theology of N.T. Wright*. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament. 2. Reihe 413. Tübingen: Mohr Siebeck, 2016.
- Kim, Seyoon. *Paul and the new perspective: second thoughts on The origin of Paul's gospel*. Grand Rapids, Mich: W.B. Eerdmans, 2001.
- Sanders, E. P. *Jewish law from Jesus to the Mishnah: five studies*. London: Philadelphia: SCM Press?; Trinity Press International, 1990.
- . *The historical figure of Jesus*. 1. ed. London: Lane [u.a.], 1993.
- Stewart, Robert. «N. T. Wrights Hermeneutic: An Exploration», 2003 г., 24.
- Stewart, Robert B. *The quest of the hermeneutical Jesus: the impact of hermeneutics on the Jesus research of John Dominic Crossan and N.T. Wright*. Lanham: University Press of America, 2008.